

Recensións

GÓMEZ GUINOVART, XAVIER (coord.) / ALBERTE ÁLVAREZ LUGRÍS / EVA DÍAZ RODRÍGUEZ (2012): *Diccionario moderno inglés-galego*. Santiago de Compostela / Vigo / Ames: Xunta de Galicia / Universidade de Vigo / 2.0 Editora, 1236 pp.

En abril de 2012 viu a luz en formato papel o primeiro dicionario galego baseado exclusivamente en corpora, o *Diccionario moderno inglés-galego*, da autoría de Xavier Gómez Guinovart (coordinador), Alberte Álvarez LUGRÍS e Eva Díaz Rodríguez. Os tres autores son membros do *Seminario de Lingüística Informática* (SLI) da Universidade de Vigo (<http://webs.uvigo.es/sli/>)¹, que desenvolveu nos últimos anos importantes ferramentas lingüísticas relacionadas co emprego, difusión e coñecemento do galego. Desde a páxina web indicada pódese acceder, entre outros, aos seguintes recursos elaborados no seo do SLI (nalgún caso coa colaboración doutras entidades):

1. Un tradutor automático español-galego, galego-español: *OpenTrad-apertium español-galego* (<http://sli.uvigo.es/tradutor/>).
2. Un corrector ortográfico de galego en liña: *OrtoGal* (<http://sli.uvigo.es/corrector/>).
3. Un corpus de terminoloxía galega: *Corpus Técnico do Galego* (<http://sli.uvigo.es/CTG/>).
4. Un banco de datos de unidades terminolóxicas galegas: *Termoteca* (<http://sli.uvigo.es/termoteca/>).
5. Un banco de datos de neoloxismos galegos: *Neoteca* (<http://sli.uvigo.es/neoteca/>).
6. Un banco de datos de toponimia galega: *Aquén* (<http://sli.uvigo.es/toponimia/>).
7. Un etiquetador para a análise lingüística automática do galego: *FreeLang Galego* (<http://sli.uvigo.es/lingua/>).
8. Unha plataforma que integra diferentes dicionarios, bases de datos, corpora e ou-

tros recursos sobre o galego e que permite facer sobre eles buscas conxuntas ou individuais: *Recursos Integrados da Lingua Galega* (<http://sli.uvigo.es/RILG/>).

9. Un corpus lingüístico paralelo, que permite atopar as equivalencias das voces buscadas en traducións reais: *Corpus Paralelo CLUVI* (<http://sli.uvigo.es/CLUVI/>).
10. Un dicionario inglés-galego: *Diccionario CLUVI Inglés-Galego* (<http://sli.uvigo.es/diccionario/>).

Precisamente estes dous últimos recursos son fundamentais para entender o dicionario que estou a comentar. De feito, o *Diccionario moderno inglés-galego* supón a publicación en formato libro do dicionario CLUVI, máis concretamente da súa segunda edición revisada (versión 2.2), accesible na páxina web que acabo de indicar. Este dicionario, como os autores sinalan na introdución, está baseado no Corpus Paralelo CLUVI, cuxas características presento a seguir.

O corpus CLUVI está constituído por aproximadamente 23 millóns de palabras e está integrado por diferentes subcorpora paralelos conformados por textos (algúns deles de carácter especializado) coas súas respectivas traducións a distintas linguas. A busca a través dunha palabra ou expresión empregada nun texto amósanos o equivalente de tradución na outra ou nas outras linguas que conforman o subcorpus no seu contexto de uso. As linguas que conforman o corpus CLUVI son o galego, castelán, inglés, francés, catalán, éuscaro e portugués, con maior ou menor representatividade segundo os casos.

O dicionario CLUVI e, con el, o *Diccionario moderno inglés-galego*, está elaborado a partir de traducións de textos ingleses ao galego. Os subcorpora do corpus CLUVI que conteñen tales textos canda as súas traducións galegas son os seguintes:

1. *Corpus literario TECTRA inglés-galego* (1.476.020 palabras)
2. *Corpus UNESCO inglés-galego-español-francés de divulgación científico-técnica* (3.724.620 palabras)
3. *Corpus LOCALIZA de localización de software inglés-galego* (2.375.157 palabras)
4. *Corpus VEIGA de subtitulación de películas inglés-galego* (78.032 palabras)

A partir das equivalencias inglés-galego extraídas deste corpus conformouse unha primeira edición do dicionario electrónico formado por 6.677 entradas inglesas (con buscas posibles tanto na dirección inglés-galego como galego-inglés). A segunda edición, accesible desde o ano 2008, supuxo unha ampliación macroestrutural e microestrutural da obra, con maior número de entradas e máis información sobre elas. Esta segunda edición foi revisada ao longo do ano 2009, sendo o resultado a versión 2.2. do dicionario CLUVI así como a obra en papel que estou comentando e cuxas características máis destacadas sinalo a seguir.

Segundo se indica na introdución, o *Diccionario moderno inglés-galego* está constituído por 20.000 entradas inglesas (entre as que se inclúen nomes propios: ríos, países, institucións...), 30.000 correspondencias galegas e 60.000 contextos de uso. Non existe un tratamento diferenciado da polisemia e da homonimia, de tal xeito que baixo un mesmo lema se poden recoller sentidos e categorías gramaticais claramente distintos (por poñer un exemplo, os equivalentes de *date* son *cita*, *data*, *dátil*, *datar* e *saír [con alguén]*).

Cada entrada está constituída por un lema destacado en negriña seguido da categoría gramatical, formando lema e categoría un parágrafo independente. No seguinte parágrafo ofrécese o equivalente galego de tradución, seguido dun exemplo de uso en inglés e da tradución deste ao galego (no exemplo inglés destácase a palabra obxecto de busca e no galego o equivalente). Proporciónase un parágrafo, con cadanseu contexto de uso, para cada equivalente distinto que figure no corpus CLU-

VI. Se se produce un cambio de categoría gramatical, a información sobre a nova (sub)clase de palabras introdúcese en parágrafo á parte inmediatamente antes do(s) parágrafo(s) cos correspondentes equivalentes galegos e cos exemplos de uso. Vexamos un exemplo:

cunning • *noun*

astucia ▶ *There's more cunning in one of those warts on his bald head than in a pack of jack foxes.* Hai máis astucia nunha das verrugas da súa cabeza calva que en todo un fato de raposos. [101]

▪ *adjective*

astuto ▶ *He had his desire: with base and cunning calculation he left us but thirty thousand, knowing we would try to increase it, and ruin our life and break our hearts.* Tal era o seu desexo: mediante un cálculo infame e astuto non nos deixou outra cousa que trinta mil dólares sabendo que intentaríamos incrementalos e que arruinarían a nosa vida e nos esnaquizarían o corazón. [102]

A presentación da información en diferentes parágrafos, así como o emprego de distintos formatos e tamaños de letra facilita enormemente a consulta e ofrece unha sensación moi diáfana ao usuario, o cal, dun só golpe de vista, percibe a información máis relevante para cada entrada. Se houberse que sinalar algún aspecto mellorable en relación coa presentación, aludiría á necesidade de destacar en maior medida as palabras marcadas dos exemplos e de facer máis visible a referencia abreviada que figura ao final dos mesmos.

Por outra banda, algunhas entradas ofrecen información complementaria relativa tanto ao inglés como ao galego: formacións irregulares, variantes americanas, notas sobre as formas estándares galegas, observacións de uso... De igual maneira, nalgúns artigos podemos atopar como sublemas unidades fraseolóxicas, compostos e "phrasal verbs", seguidos dos seus correspondentes equivalentes galegos e contextos de uso.

abreast • *adverb*

de a ¹ ▶ Emprégase as máis das veces precedido dun número cardinal. ▶ *On the morning of the pilgrimage they march in procession, four abreast through the magnificent Plaza del Hospital, the balconies of which are hung with red and yellow, to the cathedral, the men coming first and the band, then the more numerous women.* Na mañá da peregrinaxe marchan cara á catedral en procesión de a catro a través da magnífica Praza do Hospital, cos seus balcóns cheos de colgaduras vermellas e amarelas, primeiro os homes e a banda, logo as mulleres en maior número. [103]

• **to keep abreast** manterse ao día ▶ *Thirdly, staff must have the training and skills to keep abreast of developments in software, hardware and networking technology.* En terceiro lugar, o persoal do telecentro ha de estar capacitado para manterse ao día da evolución tecnolóxica dos soportes lóxicos e a redes informáticas. [104]

estar ao tanto de ▶ *He points to his organization's site, which has become an almost indispensable source of information for anyone wanting to keep abreast of human rights in the world.* Como exemplo, cita o sitio Internet da súa organización, que se converteu nun soporte informativo de consulta case obrigada para todos aqueles que queiran estar ao tanto da situación dos dereitos humanos no mundo. [105]

Quen consulte este dicionario debe ter sempre presente a súa xénese e a súa concepción. O *Dicionario moderno inglés-galego* non pretende ser un dicionario exhaustivo do inglés, senón un dicionario elaborado a partir dun corpus que recolle esencialmente a información que se pode extraer deste. Os autores desta obra non completan as entradas con acepcións que non figuren no corpus CLUVI, non agrupan equivalentes portadores dun mesmo significado ou non ofrecen equivalentes a maiores dos que se encontran no corpus. É preciso ter en mente isto á hora de manexar e de valorar o dicionario. Por poñer un par de exemplos, sería moi doado criticar a ausencia dos equivalentes *prestixio* ou *fachada* na entrada *face*, ou a ausencia do equivalente galego *mediocre* para a voz inglesa graficamente coincidente *mediocre* (a tradución que se ofrece é *de baixa calidade*), pero non podemos esquecer que este feito se explica apelando á ausencia de tales equivalentes no corpus de referencia. Sería doado reconducir entón a crítica ao dito corpus, pero non podemos esquecer desta volta o relativamente reducido número de traducións inglés-galego coas que contamos e o tempo que implica a creación dun corpus paralelo.

Así pois, dado que non estamos ante un dicionario bilingüe tipo, é especialmente importante que o usuario coñeza as particularidades da obra que manexa. O *Dicionario moderno inglés-galego* é, por suposto, un dicionario útil para a decodificación do inglés, pero coído que un dos seus trazos máis destacados e peculiares é o seu valor de cara á codificación en galego, de cara á tradución. Non é, por outra banda, nada estraño, se temos en conta que precisamente a xénese da obra se atopa nun conxunto de textos galegos que son tradución de textos do inglés. Deste xeito, este dicionario, na miña opinión, é especialmente útil para tradutores ou en xeral, para todos aqueles que desexen crear un texto en galego a partir do inglés. Téñase en conta a este respecto que a obra con frecuencia nos ofrece varios equivalentes para unha mesma acepción (por exemplo, para a acepción pri-

maria de *face* atopamos os equivalentes galegos *cara*, *face*, *rostro* e *faciana* e para a *car* os equivalentes *coche*, *automóbil*, *vehículo* e *auto*). Ábrese, pois, un amplo abano de posibilidades para o tradutor entre as que probablemente poderá atopar a que lle resulte máis acaída ao seu texto. E repárese en que os equivalentes de tradución non teñen por que coincidir necesariamente co significado da palabra inglesa: *vehículo* é un hiperónimo de *car*, pero isto non impide que sexa en ocasións unha tradución axeitada para a voz do inglés. Vexamos outros exemplos: para *hero* ofrécese *hero*, pero tamén *ídolo*, para *large*, *grande*, pero tamén *enorme* e para *confusion*, ademais de *confusión*, *caos*, *perplexidade* ou *arbitrariedade* (entre outras correspondencias).

É moi posible que nun dicionario convencional, enfocado esencialmente cara á decodificación do inglés, non atopemos o equivalente *vehículo* para *car* ou o equivalente *ídolo* para *hero*, pero, tal e como acabo de indicar, isto non obsta para que sexan recursos de tradución perfectamente válidos e naturais para certos contextos. Precisamente, outro dos aspectos a destacar do *Dicionario moderno inglés-galego* é o emprego en todas as entradas de exemplos de uso reais, extraídos, por suposto, do corpus CLUVI. Así, como xa sinaléi máis arriba, todos os equivalentes de tradución aparecen contextualizados, tanto os dos lemas como o dos sublemas (algo que cómpre destacar, pois con frecuencia os sublemas —sobre todo as unidades fraseolóxicas e os compostos sintagmáticos— presentan unha información microestrutural pouco coidada). Estes exemplos, cun contexto amplo, permiten ao usuario coñecer aspectos construtivos das palabras buscadas que normalmente non se presentan de maneira explícita na microestrutura da obra.

É importante, como xa indiquei, que o usuario sexa moi consciente das peculiaridades deste dicionario para non incorrer en interpretacións erróneas. Un usuario desprevido, nun uso da obra meramente decodificador, podería chegar a considerar que *car*, nunha das súas acepcións, significa ‘vehículo

lo' ou que *confusion* significa 'arbitrariade'. Hai que ter sempre moi presente que o dicionario ofrece equivalentes de tradución propiamente ditos, que teñen sen dúbida a súa utilidade para a decodificación de textos ingleses, pero que se extraen de contextos concretos, de traducións reais. Como vimos, este feito determina que con certa frecuencia (moito máis ca nun dicionario estándar) non exista identidade plena no nivel semántico entre os lemas e os seus equivalentes. A presenza dun contexto permite que o tradutor matice as significacións das voces inglesas a través de palabras galegas máis concretas, ou que destaque certos trazos por medio do emprego de formas galegas do seu mesmo campo semántico, só parcialmente coincidentes no nivel semántico, ou ben, no sentido contrario, que o tradutor ofrezca en galego voces con significados máis amplos ca as palabras inglesas, pero doadamente matizables polo lector a través da información contextual. En definitiva, a presenza dun contexto determina que as posibilidades de tradución das voces inglesas se amplíen cara a palabras semanticamente próximas a estas, pero non necesariamente coincidentes con elas en todos os seus trazos caracterizadores. E insisto, este feito non pode esquecerse á hora de manexar o dicionario.

Precisamente, boto de menos unha certa reflexión ao respecto desta cuestión na breve introdución que abre o *Dicionario moderno inglés-galego*. Aínda que é verdade que os autores sinalan ben ás claras cal foi o método de confección do dicionario e que, coñecendo o método, o que foi exposto nos parágrafos precedentes é doadamente deducible, coido que non estaría de máis insistir nas páxinas introdutorias nas peculiares características dos equivalentes que se ofrecen, así como ilustrar tales características con exemplos concretos, do tipo dos que arriba comentei. E, por outra banda, penso que sería conveniente ampliar a parte introdutoria da obra con máis información metodolóxica. Citarei só tres cuestións que non aparecen respondidas (ou non claramente) nas páxi-

nas iniciais: todos os equivalentes galegos son formas estándares?, que sucede cando o tradutor ofrece unha forma non normativa?, inclúese no dicionario en pé de igualdade coas formas estándares?, exclúese?, introdúcese unha observación? A segunda cuestión atangue ao criterio de selección das formas que constitúen o dicionario. Na introdución díse: "partiuse logo do corpus así anotado para establecermos as equivalencias entre as palabras dos textos en inglés e as dos textos en galego, seleccionándoas despois principalmente en función da súa frecuencia de uso". Non queda moi claro se o criterio de frecuencia se aplica á selección dos lemas, dos equivalentes galegos ou duns e outros. En terceiro lugar, cal é o criterio de ordenación dos diferentes equivalentes dunha mesma entrada que comparten a mesma categoría gramatical? A este respecto, e de cara a futuras edicións (cómpre lembrar a este respecto que o corpus CLUVI medra día a día), coido que sería interesante un agrupamento dos equivalentes que traducen unha mesma acepción inglesa e insisto, tamén sería benvido un maior afondamento na parte introdutoria, que permita coñecer a quen o desexe algunhas das interioridades dunha obra rica e complexa como esta.

Por outra banda, e deixando a un lado o innegable valor intrínseco deste dicionario desde o punto de vista lexicográfico, non podemos esquecernos da súa importancia desde a perspectiva da normalización do galego. Non fai falta dicir que a existencia de lexicografía bilingüe inglés-galego é enormemente relevante a este respecto. Ata o de agora, e amais de pequenos dicionarios como os de Fernández Salgado (1999), Rosenstielhl (1999) e Vikin (2000), só contabamos coa obra dirixida por Servando Pérez Barreiro *Dicionario completo galego-inglés inglés-galego*, cuxa segunda edición, con aproximadamente 33000 entradas en cada parte, se publicou en 2009. Trátase, en calquera caso, dunha obra cunha concepción e deseño moi diferente á que estamos comentando.

Aínda que xa era usuaria do dicionario electrónico CLUVI e coñecía a súas moitas utilidades, non podo negar a miña atracción polos dicionarios en papel. Poder navegar a través das súas páxinas e poder contemplalos como un todo é algo que só permite o formato tradicional. E desde logo, os dicionarios en papel seguen sendo en numerosas circunstancias absolutamente imprescindibles. Por tal motivo, e tratándose sobre todo dunha obra como o *Diccionario moderno inglés-galego*, innovadora, de alta calidade e dunha gran “utilidade pública”, non podo por menos que congratularme da súa publicación e felicitar os autores e as editoriais implicadas na súa saída ao mercado. Agardo, ademais, que esta obra sexa o xermolo dun segundo dicionario, galego-inglés, do SLI da Universidade de Vigo, cuxos traballos levan sempre o selo da calidade e do compromiso co galego.

Referencias bibliográficas

- Fernández Salgado, Benigno (1999): *Diccionario elemental inglés-galego, galego-inglés*. Vigo: Xerais.
- Pérez Barreiro, Servando (coord.) (2009²): *Diccionario completo galego-inglés inglés-galego*. Vigo: Ediciones Cardeñoso.
- Rosenstiehl, Agnès (1995): *Larousse dos meniños: galego-inglés*. Barcelona: Larousse.
- Vikin, Joe (2000): *Galician-English, English-Galician (galego) Dictionary. A language of Northwestern Spain*. Nova York: Hippocrene Books.

¹ O SLI forma parte do Grupo de Investigación en Tecnoloxías e Aplicacións da Lingua Galega (Grupo TALG) da Universidade de Vigo.

SÁNCHEZ REI, XOSÉ MANUEL (2011): *LINGUA GALEGA E VARIACIÓN DIALECTAL*. AMES: LAIOVENTO, 662 PP.

As publicacións do profesor Xosé Manuel Sánchez Rei, da área Filoloxías Galega e Portuguesa na Universidade da Coruña, cobren diversas disciplinas, orientacións e aspectos verbo da lingua galega (sintaxe, sociolingüística, gramática histórica, literatura popular, etc.), pero sempre hai nelas algún espazo para o tema da variación lingüística (especialmente a dialectal mais non só). Agora retoma o tema nun libro que trata da variación dialectal tendo en conta principalmente a lingua galega.

Aínda que a maior parte da obra está dedicada á variación de tipo territorial (o que se entende habitualmente por *dialectoloxía* no ámbito románico), tamén se lles dá un certo tratamento a fenómenos de variación dependentes doutros factores, coma o cronolóxico, o social ou o situacional. Deste xeito, o autor sitúase máis próximo da tradición anglosaxona, que agrupa baixo a etiqueta de “dialectais” todos os fenómenos de variación e non só os que están asociados a unha variable xeográfica. O libro estrutúrase en cinco capítulos, máis o limiar e as conclusións.

No capítulo 1, “A variación lingüística”, o autor fai unha introdución xeral ao fenómeno da variación nas linguas. Na primeira parte del atende aos factores que son orixe de variación: o cronolóxico, o xeográfico, o contextual (onde inclúe a variación diamésica), o social e profesional (onde fala tamén das xergas profesionais), o sexo, a idade, a etnia e o que o autor denomina “factor individual”, e que quizais debería desenvolver algo máis. No entanto, o autor maniféstase consciente de que todos estes condicionantes actúan conxuntamente e deixa constancia diso na segunda parte do capítulo. Nela, tamén se ocupa dalgunhas das teorías que tentan explicar os fenómenos de variación, coma a teoría das ondas, a da difusión lexical ou a da interacción de factores externos e internos conforme aos postulados de Labov. Finalmente, na derradeira aliña do capítulo, inclúe algúns dos testemuños que, ao